

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Német és osztrák könyvtárak. A könyvtárakkal foglalkozó tudomány két egymást támogató, de anyagában különálló részre oszlik. Elsősorban a könyv története, kialakulása, anyagszerű megjelenése, másodsorban a már kész könyv-anyag tudományos feldolgozása, gyűjteményekben, könyvtárakban való megőrzése tartozik tárgykörébe. Már a könyvtártudományban is, mely fejlődésénél fogva történelmi disciplina, egyes jel arra enged következtetni, hogy kezdenek a részletekbe menő analizálások mellett¹ (papyrus, görög-római könyv, stb.) a szintézisnek is utat engedni, s ezzel egy fejlődéstörténeti perspektívát nyújtanak, miáltal a könyvtártudomány a szellemtudományok felé orientálódik.² Ez az irány különösen a Németországban annyira leértékelt dán írónak, Svend DAHL-nak művében³ jelentkezik és Alfred HESSEL mindmáig legegységesebb szempontú könyvtártörténetében.⁴ Ennek a szellemtörténeti beállításnak a nyomai kétségtelenül a könyv, mint anyag, feldolgozásának technikai szisztémájában is megfigyelhetők s ez a módszer ebben is gyümölcsözően érezteti hatását. Jellemző erre, hogy a régi komplikált könyvtári rendszereket egy tisztultabb, mert egyszerűbb szisztéma váltja föl s régi, tradicionális rendszereket folytatnak a legcélszerűbb és a legáttekinthetőbb numerus currens alapján. Kitűnő példa erre a Deutsche Bücherei folytatólagos számozási szisztémája, mely a legújabb kor (1913) vívmánya, vagy a müncheni Bayerische Staatsbibliothek, ahol jelenleg a régi SCHRETTINGER-rendszer helyébe, — melynek mintája után készült az Orsz. Széchényi-Könyvtár anyagának feldolgozása is — az egyszerűbb és a mai igényeknek legmegfelelőbb numerus currensset ültették át, annak egy komplikáltabb, de a Gruppen-system-nél jóval hasznosabb metódusát. A modern könyvtártudomány metodológiájára jellemző, hogy érdeklődési köre egyre bővül és a kor kívánalmaihoz és követelményeihez még a látszólag jelentéktelen problémák megoldásával is hozzá akar járulni. Legyen szabad e helyen megemlítenem, hogy már a női munkaerők könyvtári gyakorlatban való felhasználásával is foglalkoznak.⁵ Úgyszintén nem jelentéktelen kísérletet tett Fritz MILKAU a könyvtárak esztétikájáról írt tanulmányában.⁶ Ha a gépek, szóval a technika esztétikájáról

¹ W. SCHUBART : Das alte Ägypten und seine Papyrus. Berlin, 1921. — W. SCHUBART : Das Buch bei den Griechen und Römern. Berlin, 1921.

² E. ROTHACKER : Einleitung in die Geisteswissenschaften. Tübingen, 1920.

³ Svend DAHL : Geschichte des Buches. Leipzig, 1928.

⁴ Alfr. HESSEL : Geschichte der Bibliotheken. 1925.

⁵ Emmy SCHULZE : Frauen im Bibliotheksdienst. Berlin, 1926.

⁶ Fritz MILKAU : Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Leipzig. 2. köt. 17. Die Ästhetik in der Bibliothek. — MILKAU gyakran tett célzásokat erre, az akkor még készülőben levő dolgozatára, a berlini egyetemen tartott könyvtártörténeti előadásában.

beszélhetünk, mennyivel több értelme van a könyvtárak, a könyvekkel való érintkezés esztétikájával foglalkozni. MILKAU professzor nem a könyvek külső, művészi értéke, az ú. n. Buchkunstra érti ezt, mely a német könyvművészetben DÜRER és MIELICH áldásos működése óta¹ olyan csodálatosan kivirágzott, hanem a művészi olvasásra és a könyvtárak esztétikai szempontú karbantartására.

A berlini Preussische Staatsbibliothek-ban, Európa ez egyik legnagyobb könyvtárában, hatalmas arányokban látható egy nagyszabású könyvtári intézmény és annak használati szükségleteket az egész világra kiterjedőleg (Ausztráliába is kölcsönöznek) kielégítő organizmusa. A könyvtár törzsanyagát főleg a porosz államban megjelent sajtótermékek kötelezpéldányai (1661 óta) alkotják.² A többi német államok és a külföld könyvtermelésének anyagát vásárlás útján szerzik be az erre a célra megbízott nagycégektől. E cégek mindegyike egy meghatározott tárgykörből szállítja a könyveket, így pl. GROPIUS csak művészeti és technikai munkákat. Ha a bekért könyvek nem felelnek meg a tudományos követelményeknek, visszaküldik a szerzőnek. Ajándékozás útján aránylag kevés könyv kerül a könyvtár tulajdonába. A könyv megjelenése után bibliografiai leírását 1892 óta közlik a *Berliner Titeldruck*-ban; majd az egyes címeket kivágva a *Titeldruck*ből, a nagy alfabétikus könyvkatalogusba és a kartotekszakkatalogusba ragasztják. A Staatsbibliotheknek ezeken kívül van egy Gesamt-katalogja is, mely háromféle módon: nyomtatva, gépelve és írva áll a nagyközönség rendelkezésére; azonkívül a Világháború-Gyűjteménynek van nyomtatásban is megjelent kitérő Schlagwortkatalogja.³ A könyvek a raktárakban szisztematikus-rendszer alapján, vasállványokon vannak elhelyezve. Innen a laboransok keresik ki keresőlapok alapján. A kivett könyv helyét háromféle módon jelzik: 1. Ha a könyv az olvasóteremben van állandóan, akkor egy fehér lapot tesznek a helyére, melyen a L. S. betűk olvashatók. 2. Ha a könyv rövid használatban, azaz csak az épületben van, akkor egy szürkés kemény papírlap van a helyén, a kiemelés napjának dátumával ellátva. 3. Végül, ha a könyv kölcsönözve lesz, egy téglaszínű nyomtatott cédula van a helyén, amely csak a könyv visszahelyezése alkalmával kerül statisztikai feldolgozás alá. A kiemelt könyveket egy hatalmas paternoster-(Gurtbahn) szerkezet közvetíti. Pléhdobozokba rakják a már így kiválogatott könyveket s a nagy, impregnált gummiból készült szerkezeten csúszik a szétosztó helyhez. A könyvkölcsönzés természete szerint az elválasztónál kétféle helyre kerülnek a könyvek: egyrészt a hosszabb kölcsönzés anyaga a kölcsönzőbe, a rövidebb használatra kerülő a nagyolvasótermi tisztviselőhöz. Ott különféle színű térítvényen történik a kölcsönzés, annak természete és a kölcsönző állása szerint. A kölcsönzési osztálynak két alosztálya van: a belföldi és a külföldi.⁴ A Preussische Staatsbibliothek berendezéséből megemlítésre méltóak a következő célszerű segédeszközök: először a gummikerekű,

¹ LAUBIER: Die neue deutsche Buchkunst-ban: Klenodienbuch der Herzogin Anna von Bayern: Titelbild von Hans MIELICH, 1552.

² Die preussische Staatsbibliothek. Berlin, 1929. (4). 1.

³ Schlagwort-Repertorium zum Katalog der Weltkriegssammlung. Berlin, 1929.

⁴ A 20. §-ből álló szabályzat: Leihverkehrsordnung für die Deutschen Bibliotheken vom 25. Februar 1924.

birtokos család tagja. HEILIG foglalkozik a pécsi egyetem fennállásának problémájával is. BÉKEFIVEL szemben az adatok mérlegelése után arra az eredményre jut, hogy 1376 és 1465 között a pécsi egyetem semmi életjelt se ad magáról, fennállásáról ez idő alatt semmi közvetlen bizonyítékunk sincs. A kérdést érdemes volna behatóbb vizsgálat alá venni, mert KARDOS Tibor a huszita bibliafordítás kérdésével foglalkozva (*A laikus mozgalom magyar bibliája*, Bpest, 1931. [Minerva könyvtár, XXXV.] 11—2, különösen 28—9 ll.) a magyar laikus mozgalom egyik kiindulópontjává a theologiai fakultást nélkülöző pécsi egyetemet teszi, amely — szerinte — a virágkorát 1367 és 1445 között élte. HEILIG világos és meggyőző okfejtése erősebbnek látszik KARDOS inkább következtetéseken alapuló érveinél.

A keleteurópai utazásairól ismert HERBERSTEIN Zsigmondnak (v. ö. SZAMOTA István: *Régi utazások Magyarországon és a Balkánfélszigeten*, Budapest, 1891. pp. 147—50.) a Mohács előtti Magyarország belső állapotairól való adatait ismerteti Elfriede RENSING (*Sigismund von Herberstein am Hofe König Ludwigs II. von Ungarn*) két, eddig ismeretlen levele alapján, amelyeket HERBERSTEIN az alsóausztriai kincstartóhoz Gabriel SALAMANCAHOZ, Ortenburg grófjához intézett. RENSING tanulmányát széleskörű módszeres kutatás, az irodalom gondos ismerete jellemzi.

Egy ideig ismeretlen erdélyi történelmet (*Verlauf mit Siebenbürgen, fürnemlich seit König Johannis de Zapolia zeit bis hieher*) ismertet LUKINICH Imre. Megállapítja, hogy az Erdély politikai önállósága érdekében íródott mű Baron Erasmus Georg TSCHERNEMBL munkája és az 1614 augusztus 11-én megnyílt birodalmi gyűlés alkalmából készült. LUKINICH egész terjedelmében közli az erdélyi történelemnek ezt az új forrását.

Reinhold BACKMANN (*Ein Zensurstücklein zur Datierung und Erklärung eines Grillparzerschen Epigramms*) Grillparzer egyik költeményének, a bécsi cenzúra által 1819 végén eltiltott *Campo vaccino*nak a gróf FESTETICH-féle *Pannonianak* 1820 augusztus 2-iki számában megjelent utánnymatása körül támadt bonyodalommal foglalkozik.

Egy soha meg nem indult napilapnak, a KOSSUTH Lajos által megindítani tervezett *Budapesti Évlapok*nak alapításával foglalkozik TAKÁTS Sándor (*Kossuth Lajos újságalapítási kísérlete 1844-ben*). Tanulmányának legérdekesebb része, amelyben a kormány egyik legerősebb támaszának, ZSEDÉNYI Eduárdnak a fáradozásait ismerteti, hogy KOSSUTH a lapengedélyt elnyerje, amit azonban még neki se sikerült kieszközölni. TAKÁTS Sándor és VISZOTA Gyula nemrég megjelent hasonló tárgyú tanulmánya érdekesen egészítik ki egymást.

könnyenzárlító kézikocsi, melyek kívül-belül puha bőrrel vannak bevonva, úgy-hogy a könyveket a kemény fa vagy vas ne rongálja; másodsor az, hogy az olvasók saját könyveiket is használhatják, mivel munkaközben nem egyszer olyan, különösen külföldi könyvekre is szükség van, ami a könyvtárban nincs meg. A Preussische Staatsbibliothekben ezt a fontos kérdést úgy oldották meg, hogy egy 12 számot feltüntető lapot nyomtattak, melyen az inspekciónak tisztviselő egy bélyegzővel azt a számot üti át, ahány könyvet visz az olvasóterembe a sajátjából az olvasó. Eltávozáskor csak a bélyegzővel feltüntetett számú könyvvel távozhatnak.

A berlini Egyetemi Könyvtár a Staatsbibliothek épületének Dorotheenstrassei oldalán van elhelyezve. Könyvállományának feldolgozásában majdnem teljesen a Staatsbibliothek rendszerét követi, eltérés csak anonymkatalogusa beosztásában mutatkozik. Két, inkább szép, mint praktikus olvasóterem közül a nagyobb 284 és a kisebb folyóirat-olvasóteremben 40 hely van. Statisztikai adatai szerint az olvasók napi létszáma 1600 és 1800 között mozog. A könyvtár anyaga 400.000 műből és ezenkívül ugyanannyi disszertációból áll. Az utóbbiak feldolgozásával külön osztály foglalkozik. A professzor mellett, aki a disszertációk (Schulschriften) osztályát vezeti, egy asszisztens dolgozik, ki a katalogusokat vezeti. Az asszisztensnek, mint majdnem minden osztályban, úgy itt is, egy négyhetenként új osztályba kerülő praktikáns segítkezik. A programmértekezések és disszertációk három részből álló betűrendes katalogusban állanak a tudományos feldolgozók rendelkezésére, még pedig a régi anyag 1817-ig különállóan, az újabb 1817-től 1907-ig ismét külön és a legújabb 1908-tól napjainkig van feldolgozva. Az Universitäts-Bibliothek egész anyagának az előbb említett Schlagwortkatalogusán kívül háromféle katalogusa van: 1. az alfabetikus könyvkatalogus és ennek kiegészítője, az 1908 óta készülő alfabetikus kartotekcatalogus; 2. a szisztematikus katalogus, teljesen a Staatsbibliothek rendszere szerint; 3. az anonymkatalogus, a művek címeinek betűrendjében (míg a Staatsbibliothekben ezt a kérdést geográfiai szempont szerint oldották meg, a könyv megjelenésének helyét véve figyelembe). Az Universitäts-Bibliothek könyvanyagát nagyobb részt vétel útján, másrészt a Brandenburgban megjelent művek kötelempéldányaiból gyarapítja. A kölcsönzés teljesen a Staatsbibliothekben követett eljárás szerint történik. Kétféle térítvényt használnak: barna színűt egyetemi tanárok és fehéret a hallgatóság részére. A könyvtárnak házi könyvkötészet van, ahol a mester öt segéddel dolgozik. Főleg javítási munkálatokat végeznek. A könyvtár állapotáról az évenként megjelenő *Bericht* nyújt részletes felvilágosítást, mely jelentés egyúttal az illető év gyarapodásának és használatának pontos statisztikáját¹ is adja.

A Stadtbibliothek a könyvállomány nagysága szerint Berlin harmadik könyvtára. Ez az egykori királyi Marstall gyönyörű renaissance-épületének keleti oldalán nyert elhelyezést. A berlini városi könyvtár egyszersmind a Grossberliner Volksbücherwesen központja is. Könyvanyaga meghaladja a 250.000 kötetet.

¹ Bericht über die Verwaltung im Rechnungsjahr. 1929. (Universitäts-Bibliothek. Berlin.) 1930.

Ebből 40.000 kötet maga az értékes GÖRITZ-LÜBECK-féle gyűjtemény: német költői művek első kiadása, 1848 irodalma, Berlin történetére vonatkozó munkák, gazdag közmondásgyűjtemény és végül az 1918-as forradalom röpcédulái. Olvasótermei az első emeleten vannak s d. e. 10 órától este 9-ig állanak az olvasóközönség rendelkezésére. A nagy olvasóteremben 100 ember fér el, míg folyóirat-olvasótermének 30—35 személyes a befogadóképessége. A gyarapodás kis részben ajándékozás, nagy részben vásárlás. Dotációjuk azonban a mi Városi Könyvtárunkéhoz képest aránylag kevés.¹ A könyvanyag 18 szakcsoport szerint van osztályozva és a magazinokban felállítva. Úgy részletes tárgyi, mint betűrendes-katalogusuk van; ezenkívül egy nagyon jól kezelhető Schlagwort-katalogus, azok részére, akik csak a könyv címére, vagy néha még arra sem emlékeznek pontosan. A tárgyi katalogus, mely úgy nyomtatott könyv alakjában, mint kartoték formában van meg, az egyes tárgyakon belül szerzők szerinti beosztást is alkalmaz. Ezenkívül a tárgyi kartoték-katalogusban az író munkái után, melyek kronologikus sorrendben következnek, az illető író irodalma (életrajza, esztétikája stb.) is megtalálható; pl. Stefan GEORGE (I.) Werke. (I.) *Hymnen*. 1890. (Ib.) Ugyanaz. 1899². (2.) *Pilgerfahrten*. 1891. (2b.) Ugyanaz. 1899². (II.) Literatur. (1.) GUNDOLF, F.: *St. George*. 1920. (Ib.) Ugyanaz. 1921². A Stadtbibliothek kölcsönzési igényeket is kielégít. A kölcsönzés, mely az első emeleten van, kétféle térítvény alapján eszközöltetik: 1. a sárga a rendes használatra szóló térítvény, egy hónapi terminusra érvényes; 2. a két hétre szóló piros térítvény a gyakrabban használt kézikönyvjellegű vagy olvasótermi könyvek részére. A kölcsönzési díj egy évre négy márka. Könyvkötő- és javítóműhelyükben állandóan hét munkás dolgozik, többnyire csak javításokon. Fiókkönyvtáruk 50 van, szétszórva a város minden táján.

Az 1913-ban alapított lipcsei Deutsche Bücherei a legmodernebb európai könyvtárak egyike. Anyaga az alapítás óta egy millió kötetre emelkedett s a könyvek használati statisztikájának adatai alapján a kölcsönzés nagysága közvetlenül a Preussische Staatsbibliotheké után következik. Mint tudományos, de egyben közszükségleteket is kielégítő könyvtár a maga leegyszerűsített kezelési módjában ideális. Könyvanyaga numerus currens alapján nyert elhelyezést, még pedig a könyvek három ívrét-formája szerint szétválasztva és az ívek szerint újrakezdve. Eszerint a címkén a megjelenési év rövidített két utolsó száma (13), az ívrét (A = 8°, B = 4°, C = 2°) és a folytatólagos sorszám van feltüntetve. A folyóiratok jelzésénél az évszám elmarad és helyette a Z-el, míg a gyűjteményeknél az S betűvel jelzik a munka folyóirat, ill. sorozatjellegét.² A könyveket a gyakornoki rangban dolgozó praktikánsok keresik ki és liften az altisztek szállítják az olvasóterembe vagy a kölcsönzőbe. A Deutsche Büchereinak van egy kartoték betűrendes és egy jól használható Sachkatalogusa. A kül- és belföldi könyvek a kiadóktól vétel útján kerülnek a könyvtárba.

¹ Jahrbuch der Deutschen Bibliotheken, 1929. Jahrgang 20. Leipzig. (Harrasowitz.) 13. 1.

² Die Deutsche Bücherei. Nach dem ersten Jahrzehnt ihres Bestehens. Leipzig. 86—87. 1.

A könyvanyagból a művészi értékű könyveket kiválogatják és egy külön gyűjteményben gondozzák. Ezek számozása is a numerus currens alapján történik, külön tudományos adminisztrációval. Ebbe a gyűjteménybe kerülő könyvek nagyrészt a Die Gesellschaft der Freunde der Deutsche Bücherei 1916 óta évről-évre megjelenő díszes kiadványai szolgáltatják. A könyvtári használat szabályai a Preussische Staatsbibliothek szabályaival megegyeznek. Külföldi kölcsönzésében kisebb arányú, mint a berlini könyvtáré. Folyóiratosztályában a különböző országok szerint vannak csoportosítva a feldolgozásra váró folyóiratok, melyek külön magazinokban találnak végleges elhelyezést. A folyóiratok beszerzésének módja a többi nyomtatott termékével egyformán történik. A Bücherei bibliografiai rendszereiről, melyek a *Verzeichnis der Neuerscheinungen*-ben, a *Deutsche Nationalbibliographie*-ban, a *Monatliches Verzeichnis der reichsdeutschen amtlichen Druckschriften*-ben, a *Deutsches Rundfunkschrifttum*-ban, a *Jahresberichte für deutsche Geschichte* és az *Internationale Bibliographie der Geschichtswissenschaften*-ben öltenek alakot, könyvtártudományi irodalmunkban az első cikk KRÜGER német kollégám tollából folyóiratunk tavalyi évfolyamában jelent meg.¹

Lipcse többi könyvtárai közül még ötöt volt alkalmam megtekinteni. Ezek közül a Reichsgerichts-Bibliothek gazdag jogi gyűjteménye nyújtott tanulságos megfigyelésekre alkalmas, így különösen katalogusa, mely az olasz STADERINFÉLE rendszer alapján készült. Noha ezzel a már elavult rendszerrel van feldolgozva a 230.000 kötetes könyvtár, melynek egy betűrendes és egy szisztematikus katalogusa van, mégis értékes tapasztalatokat nyertem ennek, az általam eddig még nem látott könyvtári rendszernek tanulmányozásával. Egyedül álló a maga célkitűzésében a jelentékeny zenei anyaggal rendelkező Peters Musikbibliothek, mely gazdag dotációja révén egyre szélesebbé és értékeesebbé válik. A lipcsei Stadtbibliothek modernül berendezett könyvtár, de jelentősége a használati cél mellett inkább a bibliofil könyvkiállításokban merül ki.² A lipcsei Universitäts-Bibliothek korra Európa második könyvtára (1543). Mint tudományos könyvtár célja elsősorban az egyetem szükségleteit kielégíteni, azonban egyéb tudományos kutatás részére is felhasználható. A könyvtár anyagát kötelepéldányokkal és vásárlással gazdagítják. Betűrendes cédulakatalogusa nagyon jól használható, míg szakok szerinti könyvkatalogusa majdnem a használhatatlanságig zavaros. Olvasóterme reggel 9-től este 8 óráig áll az egyetemi hallgatóság rendelkezésére. Nagyon érdekes és tanulságos volt a Deutsches Buchmuseum anyagának és felállításának tanulmányozása. A rendkívül értékes múzeum a Deutsche Bücherei épületének második emeletén nyert kiállítási helyiségeket és anyagának elhelyezésére raktárakat. A könyvmúzeum a könyv előállításának, anyagának, a technikai kérdéseknek gazdag tárháza, amelyet különösen gyönyörű exlibris-, fotográfia-, litográfia- és linoleummetszet-gyűjteménye tesz rendkívül becsessé. Itt tanulmá-

¹ KRÜGER, Hans Ph. K.: A Deutsche Bücherei bibliográfiai vállalkozásai. Magyar Könyvszemle. 1930. 270—273. l.

² Vom Wiegendrucke zur Bremer Presse. Meisterdrucke von XV. Jahrhundert bis zur Gegenwart. Leipzig, 1930. l.

nyozhattam először közelebbről a GUTENBERG műhelyéből kikerült inkunábulumokat s a nevezetes *42-soros Bibliát* is. A Buchmuseum az editio princepsre nem fektet nagy súlyt s a szelektálásban és értékelésben e téren teljesen a gyakorlati jellegre van berendezve.

A drezdai Sächsische Landesbibliothek, mely a gyönyörű barokk Japanisches Palais-ben nyert elhelyezést, jelenleg a helyszűke miatt nagyszabású restaurációnak van alávetve. A könyvtár az olvasótermi szolgálat mellett főleg ismeretterjesztő kiállításokat és előadással egybekötött bemutatásokat tart. Hogy mekkora súlyt fektetnek erre, annak legjellemzőbb példája az, hogy nagy általános *Führer*jükben a könyvtár rövid történetén kívül, csak a kiállítás részletes leírását adják.¹ A könyvhasználat elég erős s egyre növekvő tendenciát mutat és Szászországban mindjárt a Deutsche Büchereié után következik.² A könyvtár gyarapodását főleg a kötelezpéldányok teszik. Ezenkívül növekszik a kiadványaik révén szerzett jelentős számú csere- és ajándékkönyvvvel. A könyveket az átalakítási munkák befejezése után a teljesen modern tervek alapján készülő magazinokban fogják elhelyezni. Jelenleg a csoportszisztema szabályai szerint vannak a könyvek felállítva, azonban úgy értesültem, hogy a könyvtár egy, valamilyen megoldandó numerus currens bevezetését tartja szükségesnek. A betűrendes-katalogus mellett egy Schlagwortkatalogussal is rendelkeznek s ezenkívül egy évről-évre készülő Jahreskatalog-ot is vezetnek. Külön gyűjteményeik közül a kézirati rész értékes, ritkaságszámba menő Corvin-kódexeivel. Drezdában alkalmam volt még megtekinteni a Sächsisches Staatsarchiv épületét és modern berendezését is. Nagy apparátussal feldolgozva, praktikus elhelyezésben őrzik rendkívül gazdag oklevél és más egyéb kéziratos anyagukat. Az egészről egy kitűnő kartotek-katalogusuk van, a kézirat írójának, oklevélnél a kiállítónak vagy kiadónak betűrendjében.

A müncheni Bayerische Staatsbibliothek, Bajorország vezető könyvtára, különösen gazdag kézirattárával emelkedett világhírré. Csoportszisztemája az Országos Széchényi-Könyvtár csoportfelosztásának alapjait is szolgáltatta: azonban a Staatsbibliothekban is kénytelenek voltak néhány év előtt egy, a SCHRETTINGER-féle rendszert³ kiegészítő modernebb szisztemának utat engedni. Ez az új módszer a numerus currensnek egy újabb hajtása. A Staatsbibliothekben ugyanis a csoportok zárt keretén belül egy olyan változatát honosították meg a numerus currensnek, amely elvileg megváltoztatja a régi rendszert, alapjaiban azonban nem forgatja föl. A könyveknek három főtvért szerinti elkülönítését megtartva minden könyv egy folytatólagos számot kap, melyet még a betűrend egy tagjával toldják meg. Így a német betűsor 26 tagjának mindegyike más-más könyvet kap. Ez a rendszer, ha nem is annyira világos és áttekinthető, mint a Deutsche Bücherei numerus currens számozása, de még így is jóval praktikusabb, mint az előbbi SCHRETTINGER-féle szisztema.

¹ Führer durch die Staatlichen Sammlungen zu Dresden. 16. Aufl. (1920?) 295—301. l.

² Jahresbericht der Sächsischen Landesbibliothek zu Dresden, 1929. 6—9. l.

³ Waldemar SENSBURG: Die Bayerischen Bibliotheken. München, 1926. 78. l.

A Bayerische Staatsbibliothek könyvanyaga részint modern vasállványokon, részint a régi faállványokon van elhelyezve. A könyvek nagy része vásárlás, csere és ajándékozás útján kerül a könyvtárba. Kötelezpéldányként aránylag kevés kerül ide, mert a bajor kötelezpéldányokat a müncheni Universitäts-Bibliotheknak szolgáltatják be. Katalogusai közül a nagy alfabetikus katalogus a régi számozás alapján készült, míg realkatalogusuk most van feldolgozás alatt. Külön gyűjteményei közül különösen a már említett kézirat- és inkunabulumgyűjtemény, a Musik- és Karten-Abteilungen tartalmaznak értékes anyagot. München többi könyvtárai közül az Universitäts-Bibliothek kitűnő Sachkatalogusa figyelemreméltó.¹ Mint Németország egyik legrégebb könyvtára (1472), különösen régi anyagával és ritkaságaival tölt be jelentős szerepet. A Technische Hochschule könyvtára Németország legmodernebb technikai jellegű szakkönyvgyűjteménye. Alkalmam volt a Szent Bonifáciusról elnevezett Benediktiner Kloster-Bibliothekot is áttanulmányozni. Anyaga nagyrészt egyházi szellemű könyveket és kéziratokat tartalmaz, mely könyvanyag szépen és izléseken van föllállítva. München legérdekesebb, nemtudományos jellegű könyvtára a Stadtrat Bibliothek, melynek az egész világra szólóan jelentős két híressége: a villanyoskocsiban elhelyezett Wanderbücherei és Kinderlesesaal-jai.

A bécsi Nationalbibliothek könyvanyagának feldolgozási rendszerében követi a Deutsche Bücherei ideális numerus currensét. A lipcsei Bücherei szignálási módszerétől csak annyiban tér el, hogy a formátumjelző betű (A) előtt a megjelenési évet nem tünteti fel. Mivel a Nationalbibliothek udvari könyvtár volt, ezért az épületben belső építészeti szempontból és a magazinok célszerűtlensége miatt gyökeres restaurálásokat végeznek. A modern berendezési és újjáalakítási munkálatok már javában folynak. A már elkészített magazinokban vasállványokon vannak a könyvek elhelyezve. Ezeket a vasállványokon három praktikus és egyben a könyv minél további fenntartását biztosító új eszközt láttam: így elsősorban az egyes vaspolcok mellé egy 4—5 cm széles és 15 cm magas vaslap van helyezve, hogy a könyveket oldalt a felettük álló vaspolcok ne rongálják. Másodszor a polcokat tartó ékeket gyakran a kötés értékes bőrvagy vászonanyagát semmisítik meg, ezért ezt a nehézséget is úgy oldották meg, hogy egy félkör alakú vasbevonóval fogják át a hegyes és éles fogakat. Végül nagyon hasznos vasból laptartókat helyezni el az egyes állványokra, melyben az állvány anyagának pontos és számszerű feltüntetése szerepel. (Pl. A2.478 — A2.589.) A Nationalbibliothek vásárlás és egy igen elenyésző számú ajándékozás vagy csere útján gyarapszik. A feldolgozott könyvanyag a betűrendes cédulakatalógusban áll a közhasználat rendelkezésére. Van egy nagy apparátussal készülő Schlagwortkatalogusuk is, amelyet 1923-ban indítottak meg. Olvasótermük, mely még a nagy császárok kedvenc olvasóhelye volt, jelenleg csekély méretűnek bizonyult az egyre nagyobb érdeklődés számára. Az egyes gyűjtemények közül különösen rendkívül értékes térkép-, papyrus-, kézirat-, portrait- és zenei részek nyújtanak tanulságos megfigyelésekre alkal-

¹ HILSENBECK: Die Universitäts-Bibliothek. Die wissenschaftlichen Anstalten der Ludwig-Maximilians-Universität zu München, von K. A. MÜLLER. München, 1926. 3—8. l.

mat. Különösen kéziratárak és ősnymtatvány-gyűjteményük tesz kitűnő kartotékkatalógusával nagy szolgálatokat. A bécsi Universitáts-Bibliothek rendszerében követi a Nationalbibliothek numerus currens számozását, míg azonban az utóbbi vásárlás útján szerzi be könyveit, addig az Universitáts-Bibliothek könyvvállományának nagy százalékát az Ausztria területén megjelenő sajtótermékek kötelempéldányai teszik. Nagy olvasótermük állandóan többszáz, többnyire egyetemi hallgató kutatót fogad magába. A könyveket aránylag rövid idő alatt bocsátják a használók rendelkezésére. A kölcsönzés úgy itt, mint a Nationalbibliothekban, egy, egész Németországra és Ausztriára közösen megállapított szabályzat alapján történik.

KOZOCSA SÁNDOR DR.

Alexander de Villa Dei Massa computi-ja a Pray-codexben. ZALÁN Menyhért, a tudomány kárára elhunyt tudós bencés, a PRAY-codexről írt alapvető tanulmányaiban¹ tisztázta e codex különböző időben, különböző másolóktól eredő szövegének forrásait. Megállapította, hogy e kézirat eredetileg csak a sacramentariumot, naptárt s a halotti szertartásokat tartalmazta, ez utóbbiak között a «halotti beszédet» is. ZALÁN megállapításai szerint a függelék, mely 29, szentekről szóló és votív-miséet tartalmaz, még a XIII. században fűzték a törzsszöveghez, a Micrologust pedig 1425-ben, vagy még későbbben, mégpedig a pozsonyi káptalanban, hová a törzsrész még a XIII. század folyamán került. A pozsonyi káptalanban tehették hozzá a KÁLMÁN király korából való esztergomi zsinathatározatok négy levelét is, melyeknek utolsó lapjára — mai számozás szerint a IV. lapra — íródott az a computusról, vagyis egyházi időszámításról szóló verses mű is, melyről ZALÁN nem szól, s melynek szerzője ALEXANDER DE VILLA-DEI (meghalt 1240 körül), a középkor legismertebb és elterjedtebb grammatikai tankönyvének a *Doctrinale*nek szerzője.²

A *Doctrinale* 1199-ben jelent meg,³ ALEXANDER többi művei még ez után. De amilyen népszerű volt a *Doctrinale*, mely mintegy 250 középkori kéziratban maradt fenn⁴ és 279-szer nyomtatott ki — REICHLING, a mű modern kiadója legalább is ennyinek adja részletes leírását,⁵ — oly hamar, még a XIII-ik század folyamán feledésbe merültek szerzőnk kisebb művei.⁶ A «massa computi»-nak REICHLING 9 kéziratát ismeri a XIII—XIV-ik századból: egy troyes-it, egyet a Bodleyanából, egyet a Vatikánból, négy párizsiti és egyet a svájci Engelbergből, melyekhez járul még az utrechti egyetemi könyvtár 722. sz. kéziratában megőrzött, e könyvtár kéziratári katalógusában csodálatosképpen anonymnak jelzett szöveg, továbbá a mi magyar nemzeti múzeumunk cod. lat. med. aevi 29. sz. kéziratának s végül PRAY-codexének szövege. E legutóbbi, melyről a továbbiakban szó lesz, igen csonka és pontatlan redakció, mely még hozzá idegen szövegrészekkel is vegyítve van.

¹ M. Könyvszemle, 1926. és 1927. évfolyamok.

² Kiadva: Monumenta Germaniae Paedagogica. XII. — Ed.: D. REICHLING. Berlin, 1893.

³ I. h. p. XXXVII.

⁴ Ezekhez járul a M. N. Múzeum c. I. m. ae. III. sz. kézírata. 450-ből.

⁵ I. m. CXII—CCCIX. és XLIV—XLV. II.

⁶ Mon. Germ. Paed. XII.